Analyysi

Yritykset vastaavat koronakriisiin työkustannuksia sopeuttamalla

Suomen talous | 09.06.2020 | Petri Mäki-Fränti, Juuso Vanhala

KIRJOITTAJAT

Petri Mäki-Fränti
Vanhempi ekonomisti

Juuso Vanhala
Ennustepäällikkö

Koronapandemia ja siihen liittyvät rajoitustoimet ovat johtaneet yritysten liikevaihdon jyrkkään supistumiseen ja kannattavuuden heikkenemiseen varsinkin palvelutoimialoilla. Jos kannattavuuskriisi pitkittyy, se muuttuu myös likviditeettikriisiksi ja yrityksen konkurssiriski kasvaa. Yritykset voivat jossain määrin sopeutua liikevaihdon laskuun pienentämällä kulujaan, kuten vähentämällä ostoja ja neuvottelemalla alennuksia muihin kuluihin, kuten toimitilavuokriin. Lomautuksiin turvautumalla on mahdollista sopeuttaa henkilöstökuluja tarvittaessa nopeastikin.

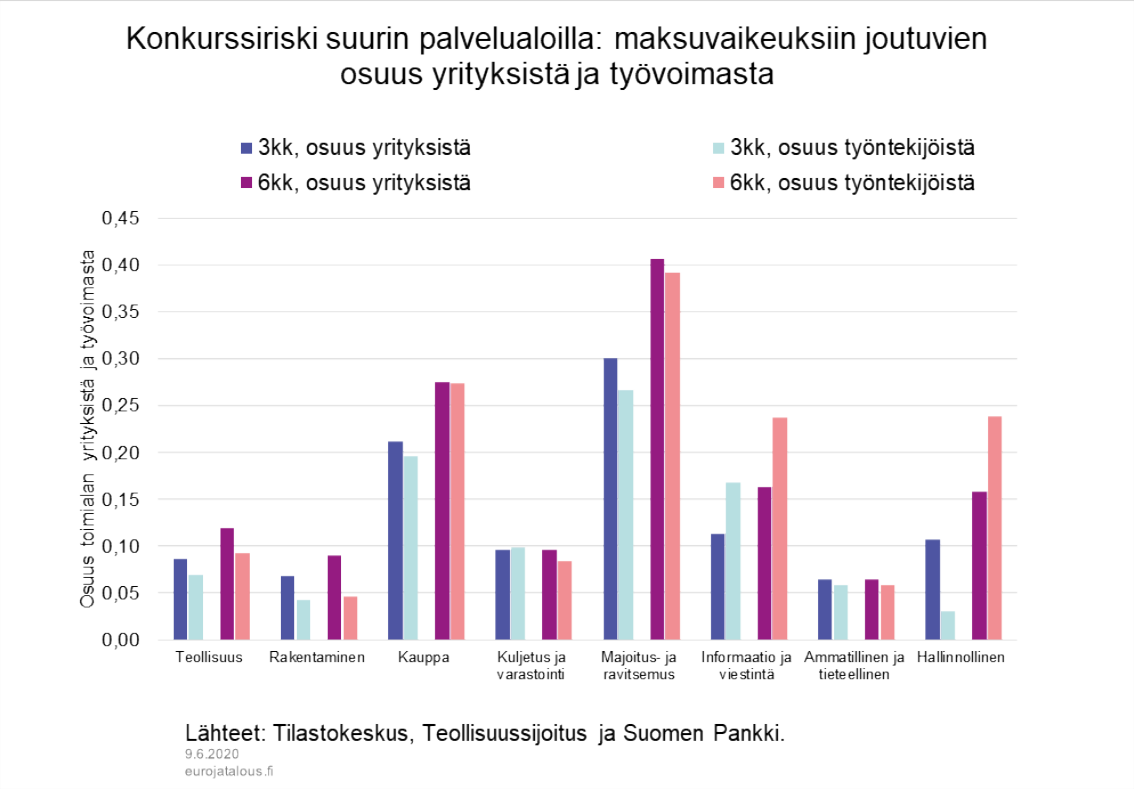
Monen yrityksen liikevaihto on supistunut jyrkästi koronakriisin aikana, varsinkin sen alkuvaiheessa. Jos yritykset eivät pysty vastaavasti sopeuttamaan kulurakennettaan, niiden kannattavuus heikkenee ja kassavirta voi kääntyä negatiiviseksi. Nopealla kustannusten sopeuttamisella on suuri merkitys yritysten selviytymiselle koronakriisin kaltaisesta äkillisestä liiketoiminnan supistumisesta. Tässä artikkelissa tarkastellaan, mikä merkitys työvoimakustannusten sopeuttamisella on suomalaisten yritysten selviytymiselle koronakriisistä.

Tarkastelu perustuu Suomen Teollisuussijoituksen aineistoon, jossa yhdistetään noin 1 600 pienelle ja keskisuurelle yritykselle 3.4.–5.5.2020 tehdyn kyselyn tuloksia yritysten tilinpäätösaineistoon.[1]

Kolmanneksella yrityksistä liikevaihto supistui yli 30 prosenttia

Suurella osalla kyselyaineiston yrityksistä liikevaihto supistui maalis-huhtikuussa 2020. Kyselytulosten mukaan 36 prosentilla yrityksistä liikevaihto supistui yli 30 % (kuvio 1). Reilulla 10 prosentilla yrityksistä liikevaihto kasvoi, ja hieman yli 20 prosentilla se pysyi ennallaan.

Kuvio 1.

Yrityskysely- ja tilinpäätöstietojen perusteella on mahdollista arvioida mekaanisesti, kuinka suurella osalla yrityksistä uhkaavat loppua kassavarat lähikuukausien aikana liikevaihdon romahtamisen jälkeen. Laskelmassa yrityksen liikevaihdosta vähennettiin suurimmat kuluerät, jolloin saatiin yrityksen käyttökate. Jos yrityksen liikevaihto supistuu ilman kulujen vastaavaa supistumista, sen käyttökate pienenee tai muuttuu negatiiviseksi. Yritys voi lyhyellä aikavälillä käyttää kassavarojaan liiketoiminnan tappioiden kattamiseen, mutta jos kassavarat loppuvat, yritys ajautuu maksuvaikeuksiin. Maksuvaikeuksiin joutuvilla yrityksillä taas on hyvin suuri riski ajautua konkurssiin, jos ne eivät saa mistään lisärahoitusta. Maalis-huhtikuun osalta laskelman oletukset liikevaihdosta perustuvat yritysten omiin arvioihin. Yritystoiminnan rajoituksia purettiin kesäkuussa, ja lievennysten myötä yritysten liikevaihto palautuu oletettavasti vähitellen kohti normaalitasoa. Liikevaihdon kehityksestä huhtikuun jälkeen ei kuitenkaan ollut käytössä yritystason ennusteita, joten laskelmassa oletetaan, että yritysten käyttökate pysyy toukokuusta kulloisenkin tarkasteluajanjakson (3 kk / 6 kk) loppuun asti huhtikuun tasolla. Tämä oletus todennäköisesti aliarvioi yritysten liikevaihdon ja kassatilanteen kehitystä toukokuusta alkaen. Oletus on myös synkempi kuin esimerkiksi Suomen Pankin kesäkuun 2020 ennusteen perusurassa. Oletukseen päädyttiin, koska käytettävissä ei ollut yritys- tai edes toimialatason arvioita otoksen yritysten liikevaihdon kehityksestä huhtikuun jälkeen. Kuukausittaisen kassavirran lisäksi laskelmassa otettiin huomioon yritysten likvidien varojen määrä

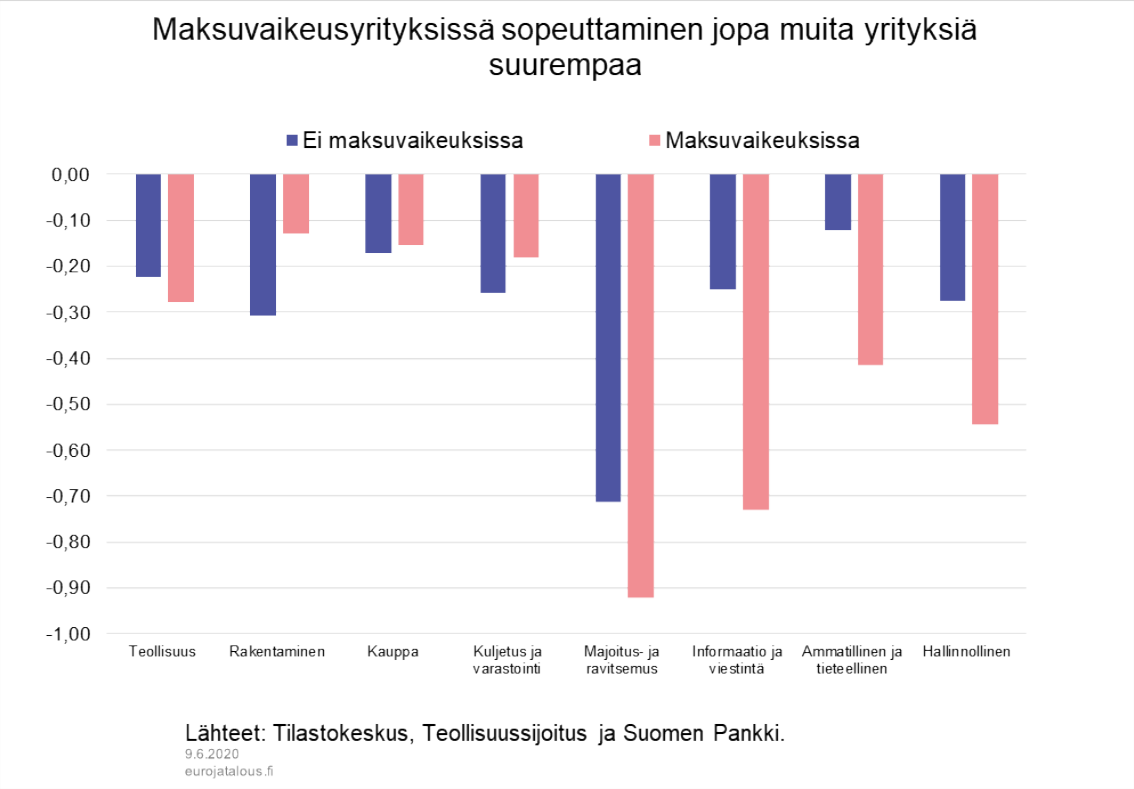
tarkasteluperiodin alussa.[2] Likvidien varojen määrää arvioitiin vuoden 2018 tilinpäätösaineiston perusteella.

Kolmen kuukauden kuluttua koronakriisin alusta, eli toukokuun lopulla 2020, kaikkiaan 12 % otoksen yrityksestä olisi laskelman mukaan maksuvaikeuksissa. Yritysten likvidit varat muodostavat puskurin, jonka avulla tappiollistakin liiketoimintaa on mahdollista jatkaa jonkin aikaa, muttei kuitenkaan loputtomasti. Tarkasteluajanjakson pidentyessä maksuvaikeuksiin joutuvien yritysten osuus kasvaakin selvästi. Kuuden kuukauden kuluttua kriisin alusta eli elokuun lopussa jo 16 % yrityksestä olisi laskelman perusteella maksuvaikeuksissa, jos kriisi olisi jatkunut samanlaisena ilman rajoitusten purkamista.

Maksuvaikeuksiin jo kolmen kuukauden kuluttua joutuvien yritysten työlliset vastaavat noin 8:aa prosenttia otoksen työllisistä, ja 6 kuukauden kuluttua maksuvaikeuksissa olevien yritysten työlliset vastaavat noin 16:ta prosenttia otoksen työllisistä. Siten kolmen kuukauden jälkeen maksuvaikeuksissa olevissa painottuvat keskimääräistä pienemmät yritykset, mutta 6 kuukauden jälkeen tällaista eroa ei enää ole. Yksi mahdollinen tulkinta on se, että suuremmat yritykset pystyvät välttämään kassakriisin pidempään, mutta vain muutaman kuukauden verran.

Toimialoittaiset erot maksuvaikeuksiin joutuvien yritysten osuuksissa ovat huomattavan suuria. Eniten vaikeuksiin joutuvia yrityksiä on palvelualoilla, joiden kysyntä on romahtanut sekä rajoitusten että kuluttajien varovaisuuden vuoksi.

Kuvio 2.

Yritykset reagoivat liikevaihdon muutokseen

Yritykset voivat reagoida liikevaihdon supistumiseen kustannuksiaan sopeuttamalla. Työkustannukset ovat koko Suomen yrityssektorinkin tasolla merkittävä kustannuserä. Omien työvoimakustannusten osuus tuotannon kokonaiskustannuksista on tehdasteollisuudessa noin 15 % ja muualla kansantaloudessa noin 30 %[3].

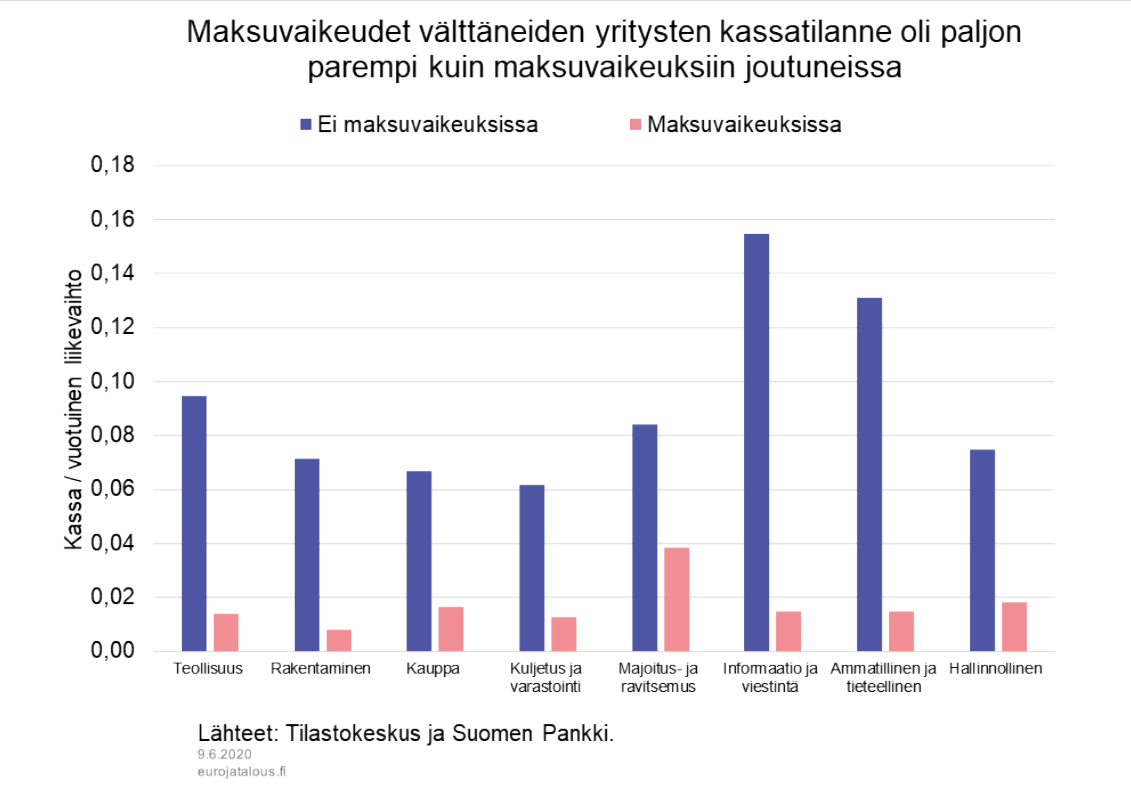
Työkustannuksiaan yritykset voivat leikata lomauttamalla, irtisanomalla tai lyhentämällä työaikaa. Koronapandemian aikana työkustannukset ovat laskeneet myös siksi, että valtio on alentanut työnantajan sosiaaliturvamaksuja. Vuonna 2020 näitä maksuja jätetään perimättä yli 1 mrd. euron edestä yritysten tilanteen helpottamiseksi. Yritysten oma keinovalikoima työkustannusten alentamiseen on käytännössä osoittautunut pieneksi, ja siksi lomautusjärjestelmän merkitys on hyvin suuri.

Yrityskyselyn otosyritysten toteuttamat työvoimakustannusten leikkaukset heijastavat selvästi yritysten liikevaihdon muutoksia. Kuviota 3 varten yritykset on jaettu luokkiin sen mukaan, kuinka paljon niiden liikevaihto muuttui maalis-huhtikuussa. Vasemmanpuoleinen kuvio kertoo, kuinka suuri osuus yrityksistä kussakin luokassa on sopeuttanut työkustannuksiaan. Oikeanpuoleinen

kuvio kertoo puolestaan sopeutusten keskimääräisen suuruuden kussakin luokassa. Työvoimakulujaan sopeuttavien yritysten osuus toimialansa yrityksistä on sitä suurempi, mitä enemmän niiden liikevaihto on vähentynyt (kuvio 3). Oikeanpuoleisessa kuviossa yritysten tekemät työvoimakustannusten sopeutukset on suhteutettu niiden liikevaihdon muutoksiin. Sopeutukset ovat yleensä olleet sitä suurempia, mitä enemmän yritysten liikevaihto on laskenut.

Kuvion 3 perusteella osa yrityksistä on sopeuttanut työkustannuksiaan melko merkittävästikin alaspäin samaan aikaan kun niiden liikevaihto on kasvanut huomattavasti. Liikevaihtoaan voimakkaasti kasvattaneiden yritysten määrä on kuitenkin hyvin vähäinen. Luokissa +35 %–+55 % on vain kourallinen yrityksiä.

Kuvio 3.

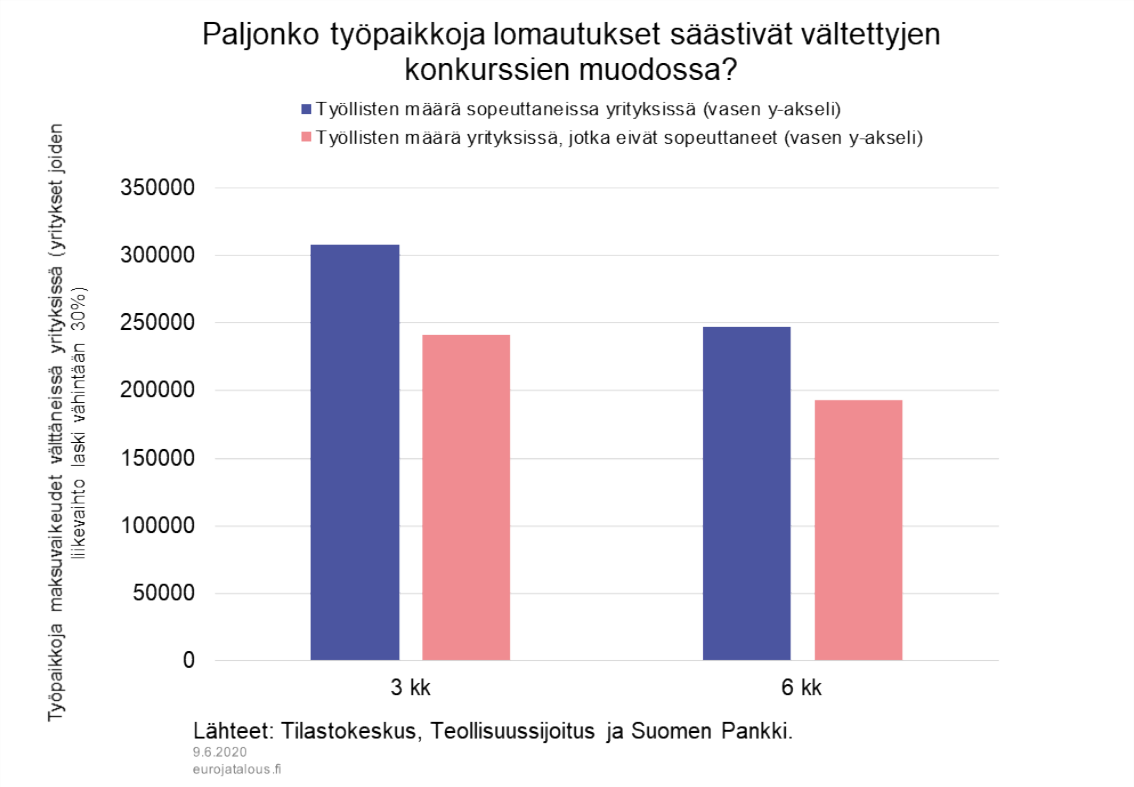

Lomautukset eivät yksin riitä pelastamaan yrityksiä

Eri toimialoista työvoimakustannusten sopeutus on odotetusti ollut suurinta majoitus- ja ravitsemispalveluissa, joissa myös liikevaihto supistui eniten (kuvio 4). Yllättäen sopeutus on sekä majoitus- ja ravitsemispalveluissa että monella muulla toimialoilla ollut suurinta niissä yrityksissä, jotka ovat ajautuneet maksuvaikeuksiin. Yritysten ponnekkaatkaan toimet kustannusten leikkaamiseksi lomautusten avulla valtion myöntämien sosiaaliturvamaksujen alentamisen lisäksi eivät näissä tapauksissa ole riittäneet pelastamaan yrityksiä kassakriisiltä, kun liiketoiminta on

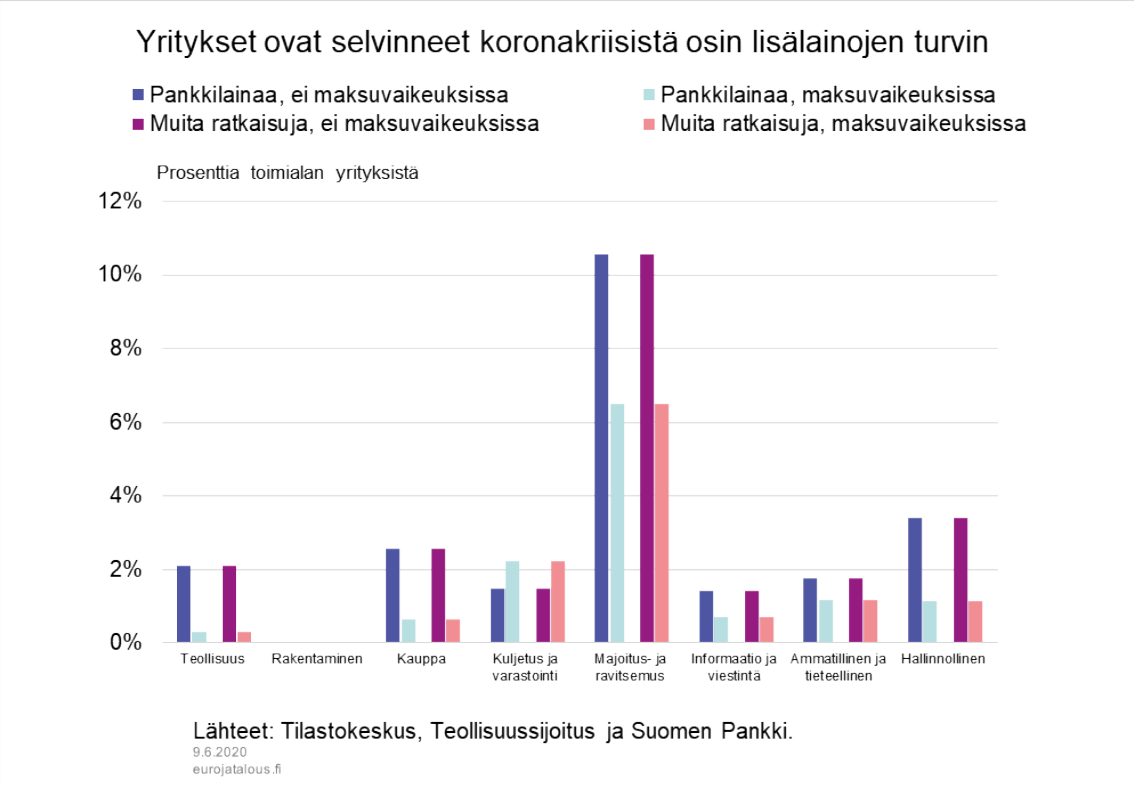
äkillisesti ja ennalta arvaamattomasti supistunut jyrkästi. Kassakriisin välttävien yritysten vähäisempää sopeutusta voi selittää se, että työvoimakustannusten leikkaus on näissä yrityksissä nähty viimeisenä keinona selviytyä[4].

Kuvio 4.

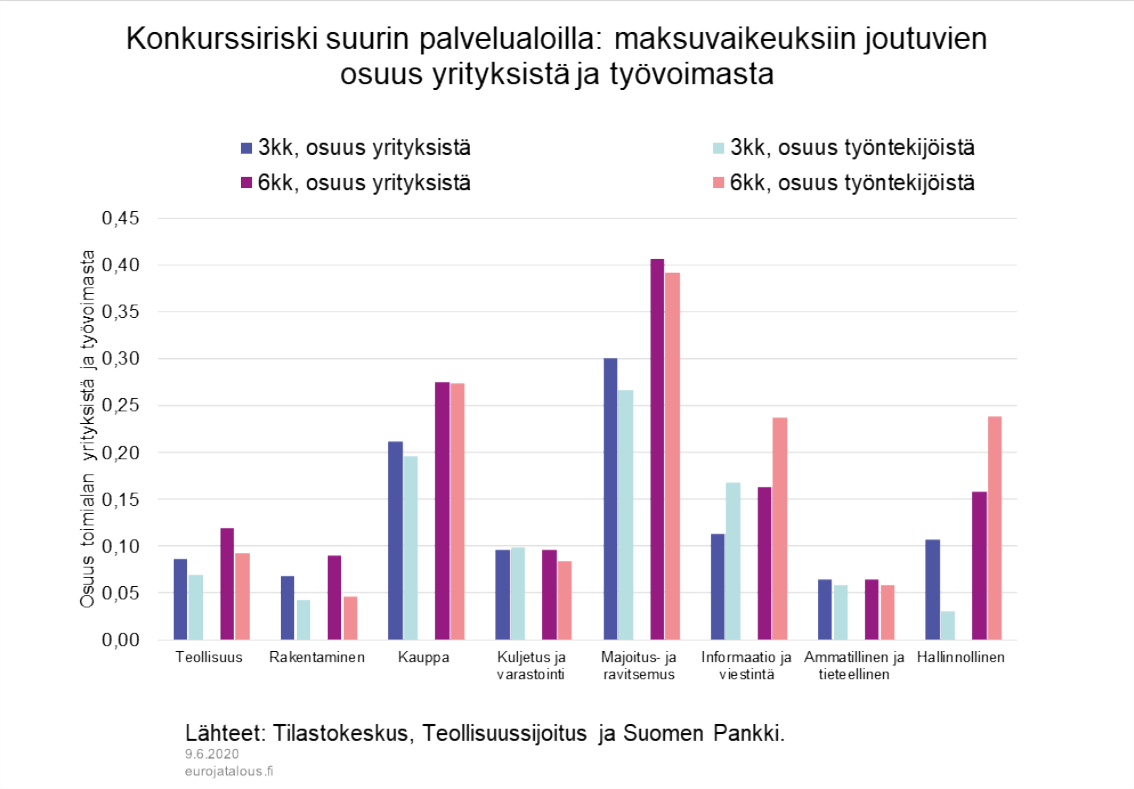
Yritysten tarve lomauttaa riippuu monesta tekijästä liikevaihdon supistumisen lisäksi. Yritykset ovat varsin heterogeenisia mm. kannattavuuden, kustannusrakenteen sekä kassatilanteen suhteen. Toisilla yrityksillä on jo lähtökohtaisesti heikommat mahdollisuudet selvitä koronakriisin kaltaisista äkillisistä vaikeuksista. Kuviosta 5 havaitaan, että maksuvaikeuksiin joutuvien yritysten kannattavuus on lähes toimialasta riippumatta ollut muita yrityksiä heikompaa jo ennen liikevaihdon laskua[5].

Kuvio 5.

Yritysten kassatilanteella ennen kriisiä on odotetusti ollut suuri merkitys niiden selviämisen kannalta. Maksuvaikeuksiin joutuneiden yritysten kassatilanne oli kriisin kynnyksellä merkittävästi heikompi kuin maksuvaikeudet välttäneiden (kuvio 6).

Kuvio 6.

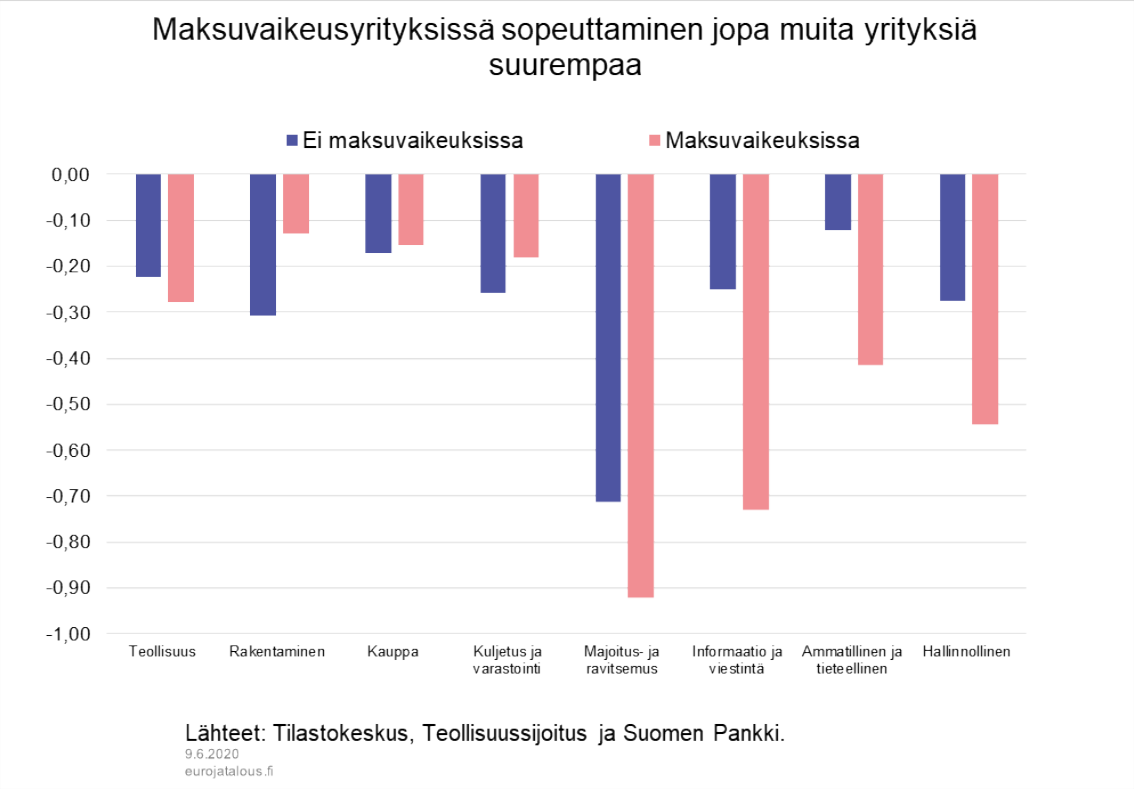

Työvoimakustannusten sopeutuksella on pelastettu työpaikkoja

Maalis-huhtikuussa 2020 tehdyt kustannusten sopeutukset auttavat monia yrityksiä selviämään ainakin muutaman kuukauden mittaisesta liikevaihdon supistumisesta. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin kustannusten sopeutusten merkitystä niille yrityksille, joiden liikevaihto supistui maali-huhtikuussa huomattavasti, vähintään 30 %[6]. Mekaanisen laskelman perusteella kaikkiaan noin joka neljäs kyselyaineiston otoksen yrityksistä olisi ajautumassa kassavaikeuksiin kolmen kuukauden kuluttua koronakriisin alusta. Vastaavasti noin kolme neljäsosaa yrityksistä selviäisi vähintään kolme kuukautta. Monelle konkurssin välttävälle yritykselle juuri mahdollisuus sopeuttaa työkustannuksia alaspäin on ratkaisevaa selviämisen kannalta. Noin joka kymmenes maksuvaikeudet välttävistä yrityksistä olisi menossa nurin ilman maalis-huhtikuista kustannusten sopeutusta (kuvio 7).

Jos heikko taloudellinen tilanne jatkuu, yhä useampi yritys ajautuu maksuvaikeuksiin[7]. Kuuden kuukauden kuluttua enää noin kaksi kolmasosaa yritysjoukosta olisi laskelman perusteella välttämässä kassan tyhjenemisen. Näistä maksuvaikeudet välttävistä yrityksistä joka viidennelle maalis-huhtikuussa tehdyt kustannusten sopeutukset ovat välttämättömiä selviämisen kannalta.

Kuvio 7.

Työpaikkojen menetykset jäävät pitkäaikaisiksi maksuvaikeuksiin ja konkurssiin ajautuvissa yrityksissä. Näitä työpaikkojen pysyviä menetyksiä voidaan arvioida lomautusten avulla vältettyjen konkurssien perusteella. Paitsi konkurssien yhteydessä, työpaikkoja voidaan menettää pysyvästi myös siinä tapauksessa, että yritys pysyy hengissä, mutta se joutuu irtisanomaan työntekijöitään liiketoiminnan supistumisen vuoksi[8]. Lomautusten merkitystä pelkästään yrityksen toiminnan supistumisen vuoksi ei kuitenkaan ollut mahdollista tarkastella käytettävissä olleen aineiston avulla[9].

Kuviossa 8 on laskettu lomautusten avulla vältetyt työpaikkojen menetykset koko taloudessa. Koko talouden konkurssien määrää on arvioitu otoksesta laskettujen konkurssien määrän perusteella toimialakohtaisesti. Toimialakohtaisina painokertoimina on käytetty toimialojen työllisten määriä.

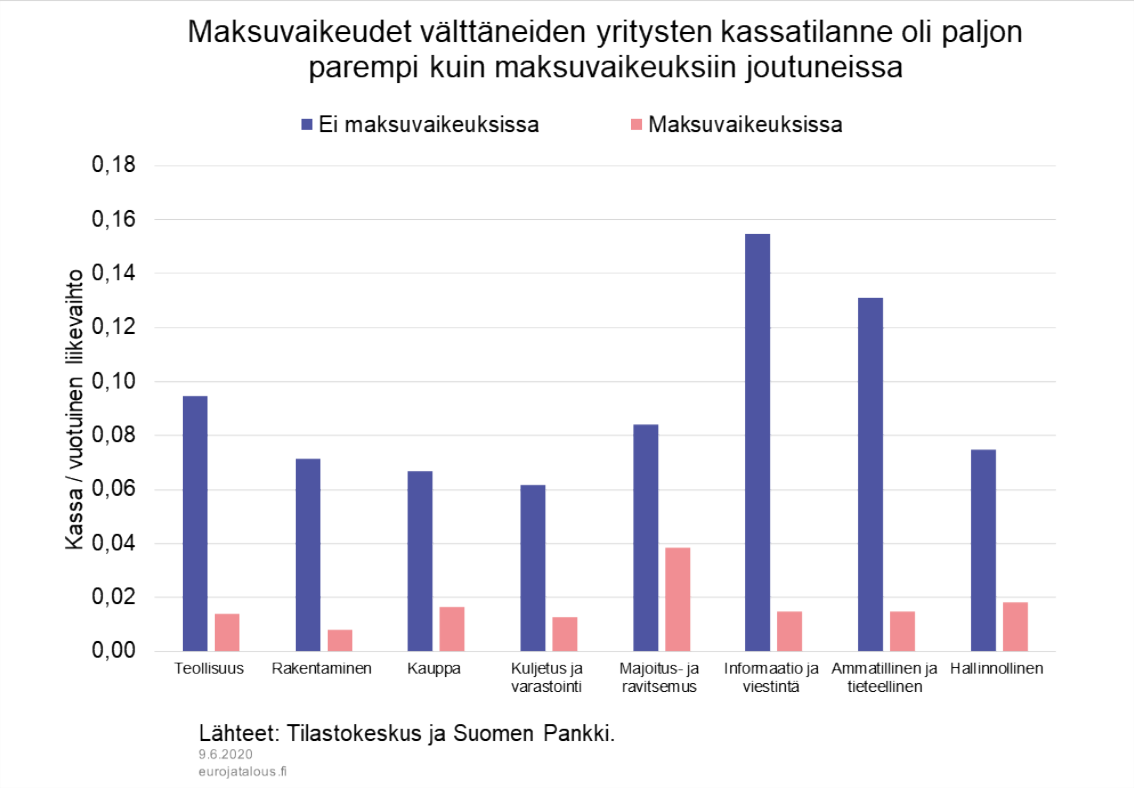
Lomautusten vaikutus työllisyyteen on näin tehdyn hyvin karkean arvion perusteella melko suuri. Kolmen kuukauden tarkasteluhorisontilla lomautusten ansiosta säästyy vajaat 70 000 työpaikkaa, mikä on runsaat 2 % työllisistä. Tässä arviossa on kuitenkin syytä huomioida, että aineistorajoitteista johtuen laskelma todennäköisesti aliarvioi yritysten liikevaihdon ja kassatilanteen kehitystä ja on siten synkempi kuin esimerkiksi Suomen Pankin kesäkuun 2020

ennusteen perusurassa.

Ainakin otoksesta laskettujen lukujen perusteella lomautusten merkitys on pienempi kuuden kuin kolmen kuukauden kuluttua liikevaihdon laskusta. Kuuden kuukauden kuluttua koronakriisin alkamisesta lomautusten avulla on laskelman mukaan säästetty enää runsaat 50 000 työpaikkaa. Tämä siitä huolimatta, että lomautusten vaikutus konkurssin välttäneiden yritysten lukumäärään on suurempi kuuden kuin kolmen kuukauden kuluttua.

Moni yritys ei ilman lomautuksia pysy pystyssä edes kolmea kuukautta maaliskuussa tapahtuneen liikevaihdon romahduksen jälkeen. Jos kriisin jatkuu, yhä useampi yritys ajautuu lähelle kannattavuusrajaa ja lopulta sen alle. Kuuden kuukauden kuluttua lomautusten avulla on vältetty vähemmän työpaikkojen menetyksiä kuin kolmen kuukauden kuluttua. Tämä viittaa siihen, että konkursseja on vältetty aikaisempaa enemmän pienissä yrityksissä.

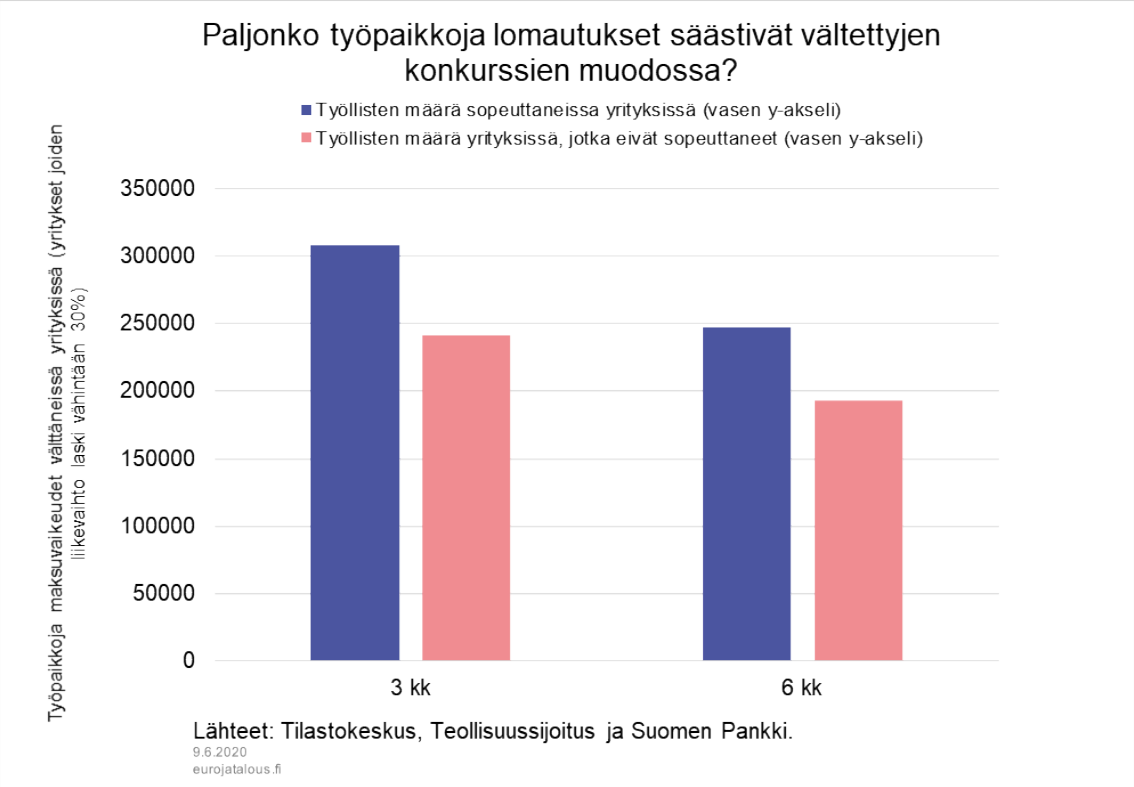
Kuvio 8.

Pankkien lisärahoitus on auttanut välttämään kassakriisin

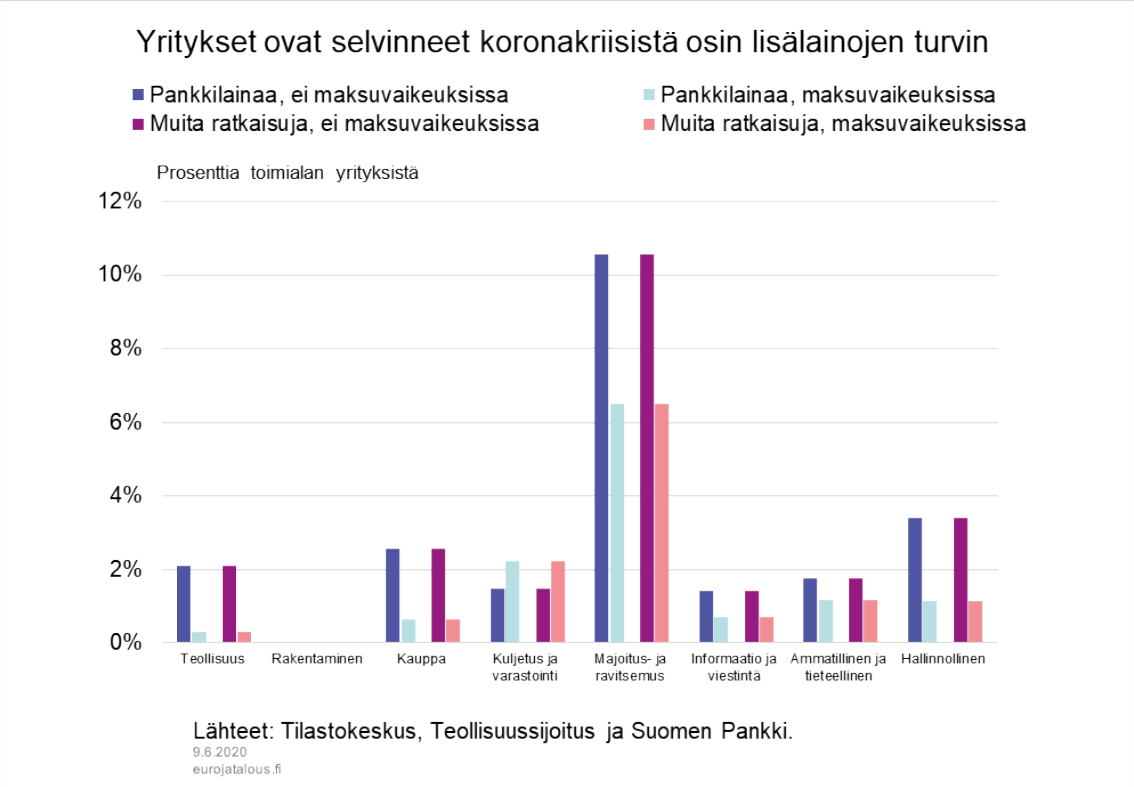
Työvoimakustannusten ohella lisärahoituksen saatavuudella on ollut merkitystä kassakriisin välttämisessä. Liikevaihdon menetyksiä kokeneet yritykset ovat saaneet pankeilta lainaa koronakriisin aikana. Pankit ovat myös myöntäneet lyhennysvapaita (kuvio 9).

Kuvio 9.

Yritykset ovat onnistuneet välttämään kassakriisin osittain ottamalla lisää lainaa. Velkaantuminen kuitenkin vaikeuttaa yritystoimintaa jatkossa ja hidastaa aikanaan kriisistä toipumista. Pankeista saatu lisärahoitus on ollut yleisempää nimenomaan niissä yrityksissä, jotka laskelman perusteella olisivat välttämässä maksuvaikeudet (kuvio 10). Nämä yritykset ovat saaneet myös lyhennysvapaita muita helpommin. Havainto pätee lähes toimialasta riippumatta.

Kuvio 10.

Lomautusten ohella lisätoimet olleet tarpeen

Mahdollisuus työkustannusten sopeuttamiseen lomauttamalla on perinteisesti ollut tärkeä työmarkkinoiden sopeutuskeino Suomessa, kun taloutta on kohdannut äkillinen sokki. Koronakriisin alkuvaiheessa noin neljänneksellä kyselyaineiston otoksen yrityksistä liikevaihto supistui yli 30 %. Varsinkin koronakriisin pahiten kolhimat yritykset reagoivat liikevaihdon supistumiseen nopeasti vähentämällä työkustannuksiaan, pääosin lomautuksin. Koronakriisin aikana tehtyjen lomautusten vuoksi vältettiin konkursseja, ja laskelman perusteella näin vältyttiin 70 000 työpaikan menetykseltä. Tässä arviossa on kuitenkin syytä huomioida, että aineistorajoitteista johtuen laskelma todennäköisesti aliarvioi yritysten liikevaihdon ja kassatilanteen kehitystä ja on siten synkempi kuin esimerkiksi Suomen Pankin kesäkuun 2020 ennusteen perusurassa.

Lomautukset ovat kuitenkin tehokas sopeutumiskeino vain lyhyellä aikavälillä. Työkustannuksia sopeutetaan Suomessa tyypillisesti työvoiman määrän eikä hinnan kautta. Lyhyellä aikavälillä lomautuksilla voidaan ehkäistä yritysten konkursseja ja pelastaa työpaikkoja. Jos palkkojen ei tarvitse joustaa Suomessa kilpailijamaiden tavoin, yritystemme kilpailukyky heikkenee, mikä vaikeuttaa yritysten toimintaedellytyksiä ja työllistämismahdollisuuksia jatkossa.

Myös rahoituksen välityksen toimivuudella on ollut merkitystä koronakriisin aikana. Koronakriisistä kärsineille yrityksille on myönnetty pankeista lisärahoitusta ja tarjottu myös lyhennysvapaita kriisin akuutista vaiheesta selviämiseksi. Lisääntyneen lainanoton turvin on voitu selättää pahimmat lyhyen aikavälin rahoitusongelmat, mutta velkaantuminen syö kannattavuutta jatkossa ja hidastaa kriisistä toipumista.

Lomautukset ja yritysten lisääntynyt lainanotto eivät silti yksin riitä pelastamaan kaikkia terveitäkään yrityksiä. Tarvitaan myös muita ratkaisuja, kuten yritystukia, kantamaan yrityksiä pahimman yli. Uudet joustomahdollisuudet työmarkkinoille olisivat myös tervetulleita. Viime kädessä yritykset voivat pelastua kuitenkin vain, jos kysyntä elpyy ja työmarkkinoiden rakenteet ovat kunnossa.

Viitteet

1. Suomen Teollisuussijoituksen kyselyssä yrityksiltä tiedusteltiin mm. koronaviruspandemian vaikutusta liikevaihdon ja kannattavuuden muutoksiin sekä kustannusten sopeuttamista kriisin alkamisen jälkeen. Kyselyaineistossa on yhdistetty kyselyssä mukana olevien yritysten tilinpäätöstiedot vuosilta 2017 ja 2018 Orbis-tilinpäätöstietokannasta. Aineistossa on joidenkin rajausten jälkeen 1 414 yritystä kahdeksalta päätoimialalta: teollisuus, rakentaminen, tukku- ja vähittäiskauppa, kuljetus ja varastointi, majoitus- ja ravitsemusala, informaatio- ja viestintä, ammatillinen ja tieteellinen toiminta sekä hallinnollinen toiminta. ↑
2. Yritysten kassatilanne k kuukauden kuluttua lasketaan kaavasta: Kassatilanne k kuukauden kuluttua = yrityksen likvidit varat alkutilanteessa tilinpäätöstietojen perusteella + kate maaliskuussa + (k−1)*(kate huhtikuussa). ↑
3. Silvo, A. (2019) Palkkojen nousun vaikutus kokonaiskustannuksiin eri toimialoilla, Talouden näkymät. ↑
4. Esimerkiksi palkkajäykkyyttä koskevassa tutkimuksessa (esim. EKPJ:n palkkadynamiikkaverkoston monessa Euroopan maassa toteuttamassa yrityskyselyssä) on havaittu, että yritykset ovat tyypillisesti varsin haluttomia laskemaan palkkoja, koska sen pelätään heikentävän työntekijöiden työmotivaatiota. ↑
5. Kannattavuusmittarina käytetään yrityksen käyttökatetta suhteessa liikevaihtoon ennen poistoja ja arvonalenemisia (EBITDA margin, %). ↑
6. Suuruudeltaan 30 % liikevaihdon lasku oli myös keskusteluissa vahvasti esillä kriteeriksi yleisen yritystuen saamiselle. ↑
7. Tähdennettäköön vielä, että tämä laskelma perustuu heikompaan talouskehitykseen kuin mitä oletetaan Suomen Pankin kesäkuun 2020 talousennusteessa ja johtuu käytettävissä olevan aineiston rajoituksista. ↑
8. Nir Jaimovich & Henry E. Siu (2020) Job Polarization and Jobless Recoveries, The Review of Economics and Statistics, vol. 102(1), 129–147. ↑
9. Otoksen yritysten säästyneiden työpaikkojen määrä skaalattiin koko talouden tasolle ↑

toimiala kerrallaan, niin että skaalauskertoimena oli kunkin toimialan kaikkien yritysten liikevaihto suhteessa otoksen yritysten liikevaihtoon.

Asiasanat

kannattavuus, konkurssit, korona, lomautukset, rahoitusolot, yritykset